

УСКРСНУЋЕ ГРГУРА ТУРСКОГ

Историја Франака Гргура Турског – уводна студија и превод: Татјана Ђурин, Издавачка књижарница Зорана Стојановића, Нови Сад, 2016.

10.31902/FLL.20.2018.13

Светлана Јакимовска, Универзитет „Гоце Делчев“,
svetlana_jakimovska@yahoo.com

Наивно је данас, цео век након објављивања Бенјаминовог предговора за *Tableaux parisiens*, почети рецензију неког превода његовим коментаром. Ипак, прва помисао која нам пада на ум, пре него што и почнемо читати превод, јесте да је поново оживело још једно дело и то на језику на коме је до сада спавало петнаестовековни сан. Човек се просто најези када види Гргура Турског како устаје из мртвих и почиње да шета од Новог Сада преко Скопља, а затим сврати и до Подгорице. Оно што је још чудније јесте то да овај средњовековни бискуп не путује само преко своје књиге – он користи и најсавременију технологију. Гргур Турски користи и сателите и каблове (зна он шта је интернет!), да би, ето, коначно и на српском препричао своју *Историју Франака*.

Грегорије Флоренције (538–594) или бискуп из Тура аутор је *Историје у десет књига (Decem libri historiarum)*, познатије као *Историја Франака*. Иако је овде реч о српском преводу тог дела, морамо подвући да и само дело почиње преводом – Гргур препричава (преводи Библију) себи, а затим и нама, јер у својој *Историји Франака* Гргур описује догађаје од стварања света па до 591. године. Мотив за стварање једног овако обимног дела треба тражити у историјским околностима у којима је Гргур живео, посебно након што је постављен (573. године) за бискупа у Туру. Наиме, Тур је променио више господара и био је поприште бројних грађанских ратова. Као сведок политичких сукоба, чији циљ је био, пре свега, освајање власти, Гргур детаљно описује историјске догађаје, патњу обичног човека у тим бурним временима, али се осврће и на црквену историју и догму, нарочито кроз сукоб између правоверних хришћана и аријанаца.

Гргурова књига се може поделити на четири целине. У првој Гргур детаљно описује историјске догађаје – од стварања

света па све до априла 591. године. Друга целина, која носи наслов *Vita patrum (Живот светих отаца)*, хагиографске је природе и у њој он представља живот 23 свеца из IV, V, VI века, као и мученике, исповеднике, разна чуда. *De cursu stellarum ratio (О путању звезда)* јесте наслов треће целине и у њој аутор објашњава како се одређује време за молитву на основу положаја звезда. Гргурови *Коментарии псалама (Comentarii in psalmos)* део су четврте целине књиге, али овај део није комплетан: садржи само предговор и наслове поглавља.

Што се промене наслова књиге тиче, као што смо већ напоменули, велики део овог импозантног дела посвећен је меровиншкој Галији – пет од десет књига, као и *Књига чуда*, односе се на епоху у којој је и сам аутор живео. Будући да је дело неколико деценија након његове смрти сведено баш на тих шест књига које описују догађаје у франачком краљевству, јасно је зашто се Гргур сматра аутором и зашто је данас конкретно дело познатије под насловом *Историја Франака (Historia Francorum)*. *Историја* представља богат извор за проучавање тог периода, па се зато сматра да се њоме Гргур Турски устолочио као отац „националне историје“ Франака и главни историчар Меровинга.

Иначе, десет књига *Историје* нису једнаке дужине, а и обухватају сасвим различите временске периоде. Прва књига обухвата период од 5596 година – од постанка света до смрти Светог Мартина, једног од главних протагониста ове књиге, који се појављује и у другим деловима *Историје*. Друга књига обухвата период од смрти Светог Мартина до смрти Хлодовеха, и у њој се Гргур углавном осврће на догађаје у Галији. Трећа књига завршава се 548. године односно смрћу краља Теудеберта, а четврта смрћу краља Сигиберта (575). Интересантно је то што је већи део *Историје* (чак шест књига) посвећен периоду од само 16 година, а описани су догађаји које је осведочио, или у којима је учествовао, сам Гргур. Књига се завршава прегледом биографских података свих бискупа који су били рукоположени у Туру (све до Гргура), и Гргуровом поруком за будућу генерацију читаоца да се не бришу и не уништавају ти историјски записи, ма како се невешти или неуки буду чинили читаоцу.

Што се Гргуровог стила тиче, он се одлучио да догађаје ниже хронолошки, па се зато, приликом читања књиге, добија утисак фрагментарности, неповезаности узрока и последица, неповезаности различитих појединачних догађаја. Језик и стил књиге стручњаци у великом делу објашњавају намјером с којом ју је Гргур писао – тј. дидактичком сврсисходношћу. Он је желео да

кроз једноставну нарацију лакше пренесе поруку публици и то углавном краљу, дворским круговима и свештенству. Та је порука веома јасно изражена у предговору пете књиге:

Шта то чините? Шта тражите? Чег а још немате довољно? У домовима вашим је преобиље раскоши, подруми су вам пуни жита, вина и уља, а у ризницама гомилате злато и сребро. Једно вам само недостаје, а то је милост Божја коју немате, јер не живите у миру међу собом. Зашто један од другога отима? Зашто други жели оно што је туђе? Опомените се, преклињем вас.

Основна тема која прожима целу *Историју* јесте борба између добра и зла, између оних које Гргур назива *beati* и *miseri*. Први су свеци, праведници и мученици и они чине чуда, док су *miseri* неверници и јеретици и они чине покоље. Особито су на мети Гргуровог напада присталице аријанске јереси, коју оспорава још на самом почетку књиге исповедајући веру преко Никејског симбола. Самим тим он јасно износи сопствене теолошке ставове, које допуњава ставовима о врлини владара, који морају бити мирољубиви, али уједно и борци против јереси и вањских непријатеља. У том смислу, он идеализује франачког краља Хлодовеха, који након крштења добија историјску мисију да победи варварске, јеретичке краљеве, у чему уз Божју помоћ и успева. Следећи верно црквену догму о повезаности световног и духовног, он током целе нарације преплиће сакралне и профане мотиве.

Дело је написано на латинском језику, на једном специфичном идиолекту – мешавини класичног и вулгарног латинског. Недостатак формалног образовања јасно се огледа кроз његов стил и језик. Аутор и сам то признаје на почетку књиге, и у више наврата се извињава због грешака које су ортографске и граматичке природе:

Но, најпре ћу замолити читаоце за опроштај ако будем, било у стилу, било у речима, одступао од граматичких правила, којима не владам тако добро. (*Историја*, 71)

Њему је природан народни говор, али желећи да свој стил украси, он тежи узвишеном стилу и имитира притом, пре свега, дела црквене књижевности (највише Библију), а затим и дела Вергилија, Салустија и других аутора. Балансирајући између

незнања и узвишеног стила, Гргур успева да створи свој властити стил и језик, украшен бројним стилским средствима. Ипак, језичке грешке су бројне, а читање отежава и реченична структура (дугачка реченица са мноштвом уметнутих). Гргуров језик је, између осталог, огледало језика у датом историјском тренутку, и као такав је и те како интересантан за проучавање, јер ријеч је о латинском језику који је наставио да се развија сам за себе, а који ће касније изнедрити романске језике.

У том смислу, анализирајући Гргуров српски „последивот“, чини нам се да је једина олакшица преводиоцу, као посреднику између нас и Гргура, факт да једна иста тема прожима не само *Историју Франака* већ и историју човечанства уопште – то је вечита борба добра и зла, коју је он осведочио преко књига или директно као савременик, па чак и учесник у бурним историјским догађајима. Можемо рећи да, иако су се околности промениле, а технологија напредовала, битка између добра и зла, у нама и око нас, која је постојала и пре Гргура, и у Гргурово време, постоји и дан-данас. Ипак, слаб је то ослонац за преводиоца, јер је Гргурова визија те битке у великој мери лична, једностранна, биполаризована – добри су сви који се боре против аријевске секте, а насиље које они спроводе Богом је дано – њих Бог води до победе. Насиље противника, пак, варварско је и они ће пропасти јер њих не води снажна Божја мишка.

Значи, и сама субјективност, једностраност, може ставити на искушење преводиоца, а у нашем случају једног упорног следбеника Бермана, који се надљудским напором труди ухватити „и смисао, и слово“. Да би то постигао, преводилац користи и главни текст и фусноте (паратекст), и у том смислу превод се пре свега обраћа вредном, интелектуално радозналом читаоцу. Антропоними и топоними, називи мера, транскрибовани су према форми у оригиналном тексту, а називи који се данас користе уместо њих дати су (само при првом спомињању) у фусноти. Тако фуснота постаје један од основних инструмента којим преводилац вреба и смисао и слово. Функције фуснота су многобројне и овом приликом можемо навести само неколико: фуснота често представља објашњење или тумачење неког историјског тренутка који је нама далек, она неретко садржи објашњења о ликовима и годинама, затим упућује на тачне одломке из Библије, у фуснотама се прецизирају одступања, недоследности у оквиру изворника, па се чак објашњавају и одређени преводилачки поступци...

О поступку употребљеном у превођењу овог еминентног дела могло би се пуно писати, али оно што можемо закључити

јесте да је примена преводилачких ставова Бермана оправдана и самим карактером дела, које представља важан историјски извор. У том смислу, навођење прецизних назива топонима и антропонима, као и тенденција да се пренесе што више из изворника, која се односи и на структуру језика, од великог је значаја и за историчаре и за историчаре језика. Што се традуктолога тиче, простор за вишеструку анализу – као што је лексичка, синтаксичка, али и стилистичка (употреба Караџићевог превода Библије или архаичних речи, попут Васкрс), огроман је.

Коначно, надамо се да ће превод привући и ширу читалачку публику, односно све оне који су вољни да кроз једноставан (иако понекад и нејасан) израз дознају нешто више о раном средњем веку и о Меровинзима. Надамо се исто тако да ће преводилачки подухват (коме се морамо дивити не само због квантитета самог дела него и због архаичности језика којим је дело написано) бити мотив да се дело преведе и на друге, особито јужнословенске језике, и да ће Гргур ускоро поново васкрснути како би нас на свим нашим језицима учио доброту.